

Resum del diagnòstic

L'educació per al desenvolupament sostenible i la solidaritat internacional als centres educatius de Catalunya: reptes i oportunitats en l'apropament entre escola i ONG

la fede **CAT**
organitzacions
per a la
justícia global

 Generalitat de Catalunya
**Departament
d'Ensenyament**

 **FEDERACIÓ CATALANA D'ONG
PER AL DESENVOLUPAMENT**

REDDSO
REGIONS POUR L'ÉDUCATION AU
DEVELOPPEMENT DURABLE ET SOLIDAIRE

Coordinació i edició:

Federació Catalana d'ONG per al Desenvolupament
Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya

reddsocat.blogspot.com.es

Correcció i traducció de textos:

L'Apòstrof

www.apostrof.coop

Disseny i maquetació:

Joan Luzzatti

www.luzzatti.cat

Data de publicació: juny de 2014

Aquesta publicació s'ha elaborat a partir del diagnòstic *L'educació per al desenvolupament sostenible i la solidaritat internacional als centres educatius de Catalunya: reptes i oportunitats en l'apropament entre escola i ONG*, elaborat per **Elisabet Santpere** i **Àlex Egea** entre els mesos de maig i novembre de 2013. El diagnòstic forma part del projecte europeu Regions per a l'Educació per al Desenvolupament Sostenible i Solidari (REDDSO).

Índex

1.	Introducció	5
2.	Estructura de l'estudi	6
3.	Marc legal	6
3.1.	El sistema educatiu català	6
3.2.	La legislació en matèria de pau, drets humans i desenvolupament	8
4.	Marc teòric	9
4.1.	L'educació per al desenvolupament sostenible i la solidaritat internacional	9
4.2.	L'enfocament competencial	13
4.3.	Elements comuns entre l'enfocament educatiu de l'EDD-SI i l'enfocament per competències	14
5.	Objectius i mètode	15
5.1.	Objectius de l'estudi	15
5.2.	Mostra	15
5.3.	Estratègies de recollida de la informació i fases de l'estudi	16
6.	Resultats de l'estudi	17
6.1.	Concepte d'EDD-SI	17
6.2.	Temàtiques i ubicació curricular	18
6.3.	Enfocament metodològic	20
6.4.	Aprenentatge servei	20
6.5.	Oportunitats d'aprenentatge de l'EDD-SI en l'àmbit escolar	22
6.6.	Dificultats per la incorporació de l'EDD-SI en l'àmbit escolar	23
7.	Conclusions	24
8.	Propostes de millora	25
9.	Bibliografia	27

Glossari

ACCD: Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament

AMPA: Associació de Mares i Pares d'Alumnes

APS: Aprenentatge servei

EDD-SI: Educació per al desenvolupament sostenible i la solidaritat internacional

---

EpD: Educació per al desenvolupament

FCONGD: Federació Catalana d'ONG per al Desenvolupament

LOE: Llei orgànica d'educació

ONG: Organització no governamental

REDDSO: Regions per l'Educació per al Desenvolupament Sostenible i Solidari

---

1. Introducció

En aquest resum es presenten els resultats i les conclusions del diagnòstic elaborat amb l'objectiu d'explorar la situació de l'educació per al desenvolupament sostenible i la solidaritat internacional (EDD-SI) als centres educatius i ONG de Catalunya. Aquesta anàlisi es duu a terme pel Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya i la Federació Catalana d'ONG per al Desenvolupament (FCONGD) en el marc del projecte REDDSO (Regions per l'Educació per al Desenvolupament Sostenible i Solidari).

El diagnòstic també vol fer visibles els elements comuns entre l'enfocament de l'EDD-SI i l'enfocament basat en competències, així com identificar les temàtiques i les metodologies més emprades en EDD-SI en l'àmbit escolar. A més, té l'objectiu de concretar els principals reptes i oportunitats en la seva implementació als centres educatius, amb la intenció de proporcionar orientacions pedagògiques per potenciar i optimitzar les accions i iniciatives en aquesta línia.

Finalment, aquest estudi també respon a les necessitats del Departament d'Ensenyament vinculades a l'acció experimental «Impuls del servei comunitari per a l'alumnat de secundària obligatòria». Amb aquest projecte, el Departament d'Ensenyament vol impulsar **l'aprenentatge servei¹, com una metodologia adient per** garantir als estudiants l'experimentació d'accions de compromís

¹ L'aprenentatge servei és una proposta educativa que combina processos d'aprenentatge i de servei a la comunitat en un sol projecte ben articulats en el qual els participants es formen tot treballant sobre necessitats reals de l'entorn amb l'objectiu de millorar-lo (www.aprenentatgeservei.org)

cívic i d'exercici de la ciutadania activa al llarg de la seva trajectòria escolar.

El projecte europeu REDDSO

El projecte REDDSO és una iniciativa finançada per la Unió Europea amb una durada de 30 mesos. Pretén contribuir a la formació d'una ciutadania global a partir de la convergència de les polítiques públiques d'EDD-SI en els sistemes educatius de quatre regions europees: Roine-Alps (França), Piemont (Itàlia), Malopolska (Polònia) i Catalunya (Espanya).

El projecte està impulsat per les administracions i coordinadores d'entitats següents:

Catalunya	FCONGD Federació Catalana d'ONG per al Desenvolupament	Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya, Espanya
França (Roine-Alps)	RESACOOOP (Reseau Rhône-Alpes d'Appui a la Cooperation).	DERIC (Departament de l'Europe, Relations Internationaux et Cooperation)
Itàlia (Piemont)	COP (Coordinadora d'ONG del Piemont)	Regió del Piemont
Polònia (Maloposka)	----	Regió de Maloposka

Paral·lelament, el projecte també compta amb nombrosos associats a cada regió com universitats públiques, administracions regionals i locals o associacions, entre d'altres. En el cas de Catalunya, els associats són l'Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament (ACCD) i la Confederació Catalana d'ONG per la Pau, els Drets Humans i el Desenvolupament.

El projecte REDDSO neix de la necessitat de fer un pas endavant en la consolidació de l'educació crítica i transformadora amb la seva incorporació al currículum acadèmic i amb la creació d'espais de treball i coordinació entre ONG i mestres. El projecte té la intenció de fomentar espais d'intercanvi, formació i implementació de nous projectes al llarg de dos anys i mig amb l'objectiu de crear un banc d'experiències innovadores en l'àmbit europeu i de reforçar els vincles entre docents, moviments socials, ONG i administracions que treballen pel foment de l'EDD-SI.

Objectiu general	Fomentar el desenvolupament de processos participatius a les regions associades per promoure una definició compartida i una convergència de les polítiques públiques d'EDD-SI als sistemes educatius per a la formació d'una ciutadania global/mundial.
Objectius específics	<p>Construir un banc de recursos i experiències en EDD-SI permanent, interregional, multiactors i en col·laboració amb els països ACP (Àfrica, Carib, Pacífic).</p> <p>Assentar les bases d'una xarxa de mestres i ONG per a l'intercanvi d'experiències i la formació en la promoció d'una ciutadania mundial/global.</p> <p>Identificar noves metodologies que contribueixin a conscienciar i mobilitzar l'alumnat en favor de la pau, els drets humans i la justícia social.</p>

Finalment, REDDSO s'adreça, per una banda, al professorat i l'alumnat dels centres educatius vinculats al projecte i a cada regió, i per l'altra, a les ONG associades a les entitats que participen en el projecte.

2. Estructura de l'estudi

Aquest resum s'organitza en sis parts. Comença amb l'explicació del marc legal, tant pel que fa al sistema educatiu català com a la

legislació relativa a la pau, els drets humans i el desenvolupament. A continuació es presenta el marc teòric, que inclou la conceptualització de l'EDD-SI i del model competencial, i el mètode i objectius de l'estudi.

L'informe segueix amb els resultats del diagnòstic, tant pel que fa a la concepció d'EDD-SI, per part dels diferents agents educatius implicats, com a les temàtiques d'EDD-SI treballades pels centres, les metodologies emprades o les oportunitats d'aprenentatges i les dificultats que suposa la seva implementació en l'àmbit escolar.

El document acaba amb la presentació de les conclusions, les propostes de millora relatives a la implementació de l'EDD-SI en l'àmbit escolar i les línies de treball a futur.

3. Marc legal

3.1. El sistema educatiu català

El sistema educatiu de Catalunya estableix l'obligatorietat de l'escolarització des dels sis fins als setze anys. Es regeix per diferents lleis estatals i autonòmiques:

A escala estatal

- La Constitució Espanyola (1978), a l'article 27, determina que l'ensenyament bàsic és obligatori i gratuït. D'altra banda, l'article 148 atorga a les diferents comunitats autònomes la competència de l'ensenyament de la llengua pròpia.

- La Llei orgànica d'educació (LOE, maig 2006) estableix el marc educatiu de l'Estat espanyol. A l'article 6 estableix els continguts bàsics dels ensenyaments mínims que ocupen el 55% dels horaris escolars per a les comunitats autònomes que tenen dues llengües oficials.

A escala regional

- L'Estatut d'Autonomia de Catalunya (2006), a l'article 131, atorga a les institucions catalanes la competència en la definició de les plantilles de professorat, les titulacions, el règim intern dels centres, la formació permanent del professorat i la garantia de qualitat del sistema educatiu. També determina la competència compartida entre l'Estat espanyol i Catalunya pel que fa als plans d'estudis i l'organització dels centres.
- La Llei d'educació de Catalunya (LEC), de 10 de juliol de 2009, regula el sistema educatiu de Catalunya. El seu propòsit és facilitar un marc institucional estable i adequat per a la millora sistemàtica de la qualitat del sistema educatiu català. Pretén que la pràctica educativa respongui millor a la diversitat de l'alumnat català, de manera que la institució escolar de Catalunya pugui adoptar en tot moment mesures concretes per satisfer les situacions que presenta una societat complexa i canviant com la del segle XXI.

Taula 1. El sistema educatiu a Catalunya

Educació obligatòria	Educació no obligatòria		
	1r cicle d'educació infantil (0-3 anys)		
	2n cicle d'educació infantil (3-6 anys)		
Educació primària (6-12 anys)			
Educació secundària obligatòria ESO (12-16 anys)			
	Batxillerat (16-18 anys)	Formació professional de grau mitjà (16-18 anys)	Programes de qualificació professional inicial PQPI (16-21 anys)
	Universitat	Formació professional de grau superior (18-20 anys)	

Font: elaboració pròpia.

El currículum

El currículum és l'instrument que defineix els objectius, competències bàsiques, continguts, mètodes pedagògics i criteris d'avaluació per a cada etapa educativa (infantil, primària, secundària i superior).

La immersió lingüística, un tret diferencial del sistema educatiu català

La Llei de normalització lingüística, aprovada pel Parlament de Catalunya l'any 1983, va consagrar el català com a «llengua pròpia de Catalunya i també de l'ensenyament en tots els nivells educatius». A partir d'aquest moment, el català es va anar implantant amb força a l'escola gràcies a l'aplicació dels programes d'immersió lingüística als centres educatius dels municipis amb

molta població de parla castellana. Aquests programes es van posar en marxa el curs 1983-84.

Actualment, i amb l'objectiu de donar resposta al nou context sociolingüístic i sociocultural, s'està desenvolupant el Pla d'actualització del Programa d'immersió lingüística per al període 2007-2014.

El Departament d'Ensenyament impulsa els programes d'immersió lingüística per tal de mantenir el català com a llengua de referència i com a factor de cohesió social. Es tracta d'estratègies educatives que assegurin l'ús del català com a llengua vehicular d'ensenyament i d'aprenentatge. La definició d'aquestes estratègies ha de tenir en compte la realitat sociolingüística, la llengua o les llengües de l'alumnat i el procés d'ensenyament del castellà.

3.2. La legislació en matèria de pau, drets humans i desenvolupament

En aquest apartat es fa referència a dues lleis catalanes, la Llei de cooperació al desenvolupament (26/2001, de 31 de desembre)² i la Llei de foment de la pau (101/2005 de 31 de maig)³, que recullen actuacions per a l'impuls i promoció de l'educació per la pau i l'educació per al desenvolupament a Catalunya. També es recullen referències als dos darrers plans directores de l'ACCD.

² http://cooperaciocatalana.gencat.cat/ca/agencia_catalana_de_cooperacio_al_desenvolupament/normativa_i_legislacio/llei_de_cooperacio_al_desenvolupament/

³ http://cooperaciocatalana.gencat.cat/ca/agencia_catalana_de_cooperacio_al_desenvolupament/normativa_i_legislacio/llei_de_foment_de_la_pau/

La Llei de cooperació al desenvolupament i els plans directores de 2007-2011 i 2011-2014

Aquesta llei, aprovada el 2001, regula l'activitat de l'Administració de la Generalitat en matèria de cooperació al desenvolupament i de solidaritat internacional i reflecteix la voluntat de contribuir des de Catalunya al compliment dels compromisos assumits pels països desenvolupats, en el marc de les Nacions Unides, de destinar el 0,7% del PIB al desenvolupament dels països i els pobles en desenvolupament.

Una de les finalitats que recull la llei és la promoció de l'educació i la formació pel foment del compromís cívic per a la solidaritat i el desenvolupament. La llei també defineix l'educació i la sensibilització socials com a instruments que, en forma de campanyes de difusió i suport, programes de formació, sistemes d'informació o altres accions, serveixen per millorar el compromís i les capacitats nacionals per al desenvolupament.

Més concretament, els darrers plans directores de cooperació (2007-2010 i 2011-2013), que són l'expressió tècnica de la política de la Generalitat en matèria de cooperació al desenvolupament, defineixen l'educació per al desenvolupament com una línia estratègica amb els objectius següents:

Impulsar un tractament més integral i coherent de l'EpD en el conjunt de l'acció de govern.

Millorar l'impacte i la qualitat de l'EpD en cada un dels àmbits d'intervenció estratègica i promoure les sinergies que existeixen entre ells –sensibilització, educació i formació, recerca i reflexió, i incidència política i mobilització social.

Millorar les capacitats i l'articulació dels actors de la cooperació catalana en EpD.

La Llei de foment de la pau

S'aprova el juliol del 2004 amb l'objectiu d'establir les actuacions que s'han de dur a terme l'Administració de la Generalitat i els ens locals per promoure la cultura de la pau i el diàleg intercultural i interreligiós, així com per contribuir a l'eradicació dels conflictes violents i tractar-ne les causes.

Un dels àmbits d'actuació de la llei és l'ensenyament i l'educació per la pau. Des d'aquest punt de vista, es promouen actuacions com l'elaboració de programes d'educació per la pau, l'aplicació de criteris basats en la cultura de la pau en l'elaboració i revisió dels llibres de text i material didàctic, i la instrucció dels infants sobre els valors, actituds, comportaments i estils de vida que permetin resoldre qualsevol conflicte per mitjans pacífics i amb un esperit de respecte per la dignitat humana, entre d'altres.

4. Marc teòric

El plantejament teòric de l'estudi parteix de l'encreuament entre l'EDD-SI i l'educació basada en competències, dos enfocaments educatius que ens permeten explicar i desenvolupar les categories d'anàlisi per a l'estudi.

4.1. L'educació per al desenvolupament sostenible i la solidaritat internacional

A Catalunya, l'enfocament educatiu de l'EDD-SI s'identifica amb la forma de plantejar i concebre l'educació per al desenvolupament (EpD) o en valors, que té per objectiu dotar les persones dels

recursos necessaris per desenvolupar la capacitat crítica i de transformació per avançar cap a un món més just i saludable.

La definició que es presenta en aquest informe és fruit del treball dut a terme per la Comissió d'Educació de la Confederació Catalana d'ONG durant el tercer trimestre de 2013, amb l'objectiu de revisar i adaptar el marc conceptual sobre l'EpD recollit en un dels seus documents de treball (*L'educació per al desenvolupament: una estratègia imprescindible*, 2007). A continuació, es reproduïx la definició resultant:

«Procés de coneixement i foment de l'anàlisi crítica de la realitat local i global per generar persones més actives i compromeses en la transformació del món cap a un sistema més just, equitatiu, solidari i sostenible, basat en el respecte dels drets humans i l'assoliment d'una vida digna per a tots els pobles i les persones». (Comissió d'Educació de la Confederació Catalana d'ONG, 2013)

Aquesta definició consensuada és un intent més d'aproximació conceptual cap a una manera d'entendre l'educació que sorgeix vinculada a les estratègies de cooperació al desenvolupament dels anys 50 i que, amb el pas del temps, va agafant força com a disciplina pròpia, dotada d'estratègies i metodologies específiques, sota el títol d'EpD. Aquesta transformació s'ha anat produint paral·lelament als canvis sorgits al context internacional, que s'han gestat als diferents espais de reflexió i coordinació existents a escala internacional, nacional o regional. Per això, l'EpD s'entén com un concepte dinàmic, és a dir, en constant evolució, que s'ha definit a través de cinc generacions o perspectives (Mesa, 2005):

Taula 2: Les generacions de l'educació per al desenvolupament

Primera generació	Enfocament caritatiu-assistencial	La caritat i l'assistència no difonen el desenvolupament.
Segona generació	Enfocament de desenvolupament	El desenvolupament economicista no funciona perquè obvia els factors estructurals.
Tercera generació	Educació per al desenvolupament crític i solidari	El desenvolupament del Sud està limitat pel desenvolupament del Nord.
Quarta generació	Educació per al desenvolupament humà i sostenible	El model de creixement té un sostre ecològic. Existeix i es pot mesurar un desenvolupament humà fonamental per a totes les persones.
Cinquena generació	Educació per a la ciutadania global	Avancem cap a una creixent interdependència global. El desenvolupament s'ha de veure dins dels processos globals.

Font: Elaboració pròpia a partir de La educación para el desarrollo: entre la caridad y la ciudadanía global. Mesa (2005).

Aquesta evolució de perspectiva es vincula directament amb els canvis de concepció de les relacions humanes i socials en un món en constant transformació i profundes interdependències que connecten cada vegada més els aspectes locals amb els globals. A més, ambdós plantejaments poden ser simultanis en el temps, de manera que generen dues grans línies d'interpretació de l'EpD que podem trobar en el marc normatiu i de referència així com en la mateixa pràctica educativa:

- Una concepció específica i restringida que limita els seus continguts als problemes de la relació Nord-Sud i que, per tant, es diferencia clarament de qualsevol altra educació.
- Una concepció àmplia que integra en l'EpD altres tipus d'educació, com l'educació per la pau, per la sostenibilitat, pels drets humans, pel consum, per la interculturalitat, etc.

Tal com mostren alguns estudis, la tendència a escala europea és, des de mitjans dels anys 90, l'impuls d'una educació que pretén integrar les educacions en valors esmentades més amunt i que s'anomenen *Global Education*. D'altra banda, diferents xarxes i organitzacions internacionals impulsen l'«educació per a la ciutadania global» que, partint de la defensa de la dignitat humana, aposta per treballar des de l'enfocament de drets, facilitant la comprensió de la interdependència, el reconeixement de la diversitat i les identitats construïdes al voltant de sentiments de pertinença, i és també una proposta ètica i política de transformació de la societat (Baobab, 2010).

Aquesta interpretació més àmplia impulsada des d'Europa suposa la integració de les diferents *educacions germanes*, de manera que s'ofereix un marc de treball més ampli i capaç de respondre a les necessitats educatives identificades.

Característiques i principis

El consens internacional sobre la importància de l'EpD queda reflectit en els processos i documents esmentats i permet identificar alguns conceptes bàsics que s'han recollit en la proposta d'EDD-SI resultat d'aquest diagnòstic:

- **Procés socioeducatiu.** L'EDD-SI no es redueix a activitats i accions puntuals de sensibilització, denúncia i informació. La comprensió de les relacions entre països enriquits i països empobrits i la promoció de valors justos i solidaris és una tasca complexa i requereix un canvi d'actitud que porti al compromís individual i col·lectiu. Això implica un treball constant, sistemàtic i de continuïtat, tant en l'espai com en el temps educatius.
- **Ciutadania global.** La globalització posa de manifest aspectes com la interconnexió entre països enriquits i països empobrits, i planteja un nou repte per a l'EDD-SI. Per tant, aquesta ha de donar resposta facilitant la comprensió de les relacions que hi ha entre les pròpies vides i les de persones d'altres indrets del món a través de la promoció del pensament *glocal* (enfocament global i acció local).
- **Consciència crítica.** L'EDD-SI convida al coneixement crític de les relacions que expliquen i provoquen l'existència de la pobresa i les desigualtats al món, amb l'objectiu de capacitar la ciutadania perquè esdevingui analítica i responsable envers els actes propis i aliens. Però conèixer críticament aquestes relacions no és una operació únicament intel·lectual, es tracta d'un procés articulat cap a la pràctica i les diferents dimensions humanes (cognitives, afectives i actitudinals).

- **Compromís polític.** L'EDD-SI entén que qualsevol acció educativa és política. Això implica considerar que l'educació involucra valors o càrregues ideològiques que poden legitimar, qüestionar o transformar les relacions de poder existents en la societat i les seves estructures. En aquest sentit, l'EDD-SI busca la formació d'una ciutadania compromesa amb l'acció política com a via per evitar situacions de vulneració de drets i desigualtats social.
- **Transformació social:** L'EDD-SI suposa un compromís amb la idea de transformar la realitat cap a quotes més elevades de democràcia, justícia social, solidaritat i dignitat per a tots els pobles i persones, de manera que es garanteixi el respecte als drets humans. L'educació per ella mateixa no canvia ni el món ni la realitat, però amb ella és possible incidir en els valors i les actituds de les persones que poden dur a terme aquesta conversió cap a una vida més «vivable».

Dimensions

A causa de la seva complexitat, l'EpD no presenta uns límits conceptuals ben definits. L'aprenentatge que promou es conforma, doncs, de quatre dimensions interrelacionades entre si que poden donar lloc a múltiples formes d'actuació diferents. Aquestes dimensions són les següents:

- **Sensibilització:** són accions puntuals i a curt termini que permeten despertar la consciència crítica i les pràctiques solidàries per tal de fer visibles les causes que provoquen

desigualtat i exclusió. Ara bé, no aprofundeixen en l'anàlisi d'aquestes causes ni avancen propostes de transformació.

- **Educació i formació:** són processos a mitjà-llarg termini orientats a la formació en continguts, habilitats, capacitats i valors. Aquests continguts han de permetre aprofundir en el coneixement de les causes i les conseqüències de la pobresa i en les propostes de canvi.
- **Recerca i reflexió:** són accions que s'orienten a l'anàlisi en profunditat de les causes estructurals que provoquen l'exclusió, les desigualtats i la pobresa.
- **Incidència política i mobilització social:** es tracta d'estratègies que tenen en compte el conjunt d'accions d'informació, interlocució, pressió i/o denúncia dirigides a transformar l'agenda de les polítiques públiques o dels espais de presa de decisions en pro dels principis, els objectius i les prioritats del desenvolupament humà sostenible.

Àmbits

Entesa com a procés educatiu, l'EpD no es pot entendre des d'una sola perspectiva i s'explica des de les diferents dimensions que inclou: la cognitiva, la procedimental i l'actitudinal, així com des dels diferents àmbits educatius on es desenvolupa. Tot seguit, es fa referència a la proposta d'àmbits de Coombs (1985):

- **Educació formal.** La que té lloc en institucions educatives oficialment reconegudes (escoles, instituts, centres de formació professional, centres universitaris, etc.)
- **Educació no formal.** La que no té un reconeixement oficial, però té objectius i metodologies educatives que s'adrecen a col·lectius concrets.
- **Educació informal.** Processos d'aprenentatge continuats en espais diversos d'interacció social, sense una clau pedagògica preestablerta. Sovint no tenen objectius establerts ni finalitats educatives explícites.

Continguts

La definició que s'ha presentat anteriorment inclou un ampli ventall de continguts d'aprenentatges (coneixements, procediments, habilitats, actituds i valors) que es poden agrupar en els sis eixos temàtics següents: *drets humans, ciutadania i governança; sostenibilitat econòmica i social; perspectiva de gènere; cultura de pau; interculturalitat, i medi ambient, territori i naturalesa* (Egea, Massip, Matamoros i Barbeito, 2013). A continuació es recull una breu descripció de cada un.

- **Drets humans, ciutadania i governança.** Promoció dels continguts d'aprenentatge necessaris per fomentar una ciutadania crítica, responsable, solidària i activa en la defensa dels drets humans i la participació democràtica orientada a la construcció d'una societat més justa i equitativa.

- **Sostenibilitat econòmica i social.** Foment dels continguts d'aprenentatge necessaris per comprometre's com a ciutadà responsable i actiu socialment. El coneixement dels mecanismes organitzatius, les estructures i els agents econòmics, sumat a la capacitat d'anàlisi i de valoració de les relacions equitatives, permet a les persones esdevenir agents de canvi i construir, des de la quotidianitat, una economia de producció i de consum alternativa.
- **Perspectiva de gènere.** Impuls dels continguts d'aprenentatge vinculats a la construcció d'una ciutadania que potencii l'equitat entre homes i dones i treballi per l'eliminació de la discriminació per qüestió de gènere, sexe i opció afectivosexual.
- **Cultura de pau.** Foment dels continguts d'aprenentatge que ajudin les persones a actuar de manera pacífica i compromesa amb l'entorn i la societat, a partir de la comprensió del concepte de pau i del desenvolupament d'habilitats cooperatives, participatives, empàtiques, assertives i crítiques.
- **Interculturalitat.** Incorporació dels continguts d'aprenentatge que permetin a les persones actuar de manera conscient, oberta, tolerant i crítica vers la diversitat cultural, la identitat cultural i la cohesió social. Aquest procés es duu a terme mitjançant l'afavoriment d'actituds inclusives i l'establiment de relacions igualitàries.
- **Medi ambient, territori i naturalesa.** Promoció dels continguts d'aprenentatge que desenvolupin el conjunt de valors naturals, socials i culturals que afecten i condicionen el

benestar de la vida de les persones, de les societats actuals i de les generacions futures.

4.2. L'enfocament competencial

L'enfocament educatiu basat en competències és també una manera de concebre l'educació des d'una visió compromesa, responsable i global per a la formació de les persones. El concepte de competències fa referència a la capacitat demostrada d'utilitzar coneixements i destreses. El coneixement és el resultat de l'assimilació de continguts i/o informacions que tenen lloc en qualsevol procés d'aprenentatge i la destresa fa referència a l'habilitat per aplicar el coneixement i per utilitzar procediments a fi de comprendre i resoldre problemes o situacions complexes en contextos al més reals possible.

El Parlament Europeu (2006) entén per competència «*la combinació de coneixements, capacitats i actituds adequades al context*». Per la seva banda, la LOE (2006) les defineix com «*aquelles competències que ha de desenvolupar el jovent en finalitzar l'ensenyament obligatori per poder aconseguir la seva realització personal, exercir la ciutadania activa, incorporar-se a la vida adulta de manera satisfactòria i ser capaç de desenvolupar un aprenentatge permanent al llarg de la vida*».

En el cas del sistema educatiu de Catalunya, s'identifiquen les següents vuit competències bàsiques per a l'educació primària i secundària, i s'emmarquen en el currículum (Generalitat de Catalunya, 2009):

COMPETÈNCIES TRANSVERSALS

Competències comunicatives

Competència comunicativa lingüística i audiovisual

Competència artística i cultural

Competències metodològiques

Tractament de la informació i competència digital

Competència matemàtica

Competència d'aprendre a aprendre

Competències personals

Competència d'autonomia i iniciativa personal

Competències específiques centrades a conèixer i habitar el món

Competència en el coneixement i la interacció amb el món físic

Competència social i ciutadana

Els objectius i els continguts de cadascuna de les àrees curriculars han de tenir en compte el desenvolupament integral de totes les competències bàsiques i, en conseqüència, caldrà que des de totes les àrees es tinguin en compte les competències comunicatives, les metodològiques, les personals i, de les específiques, aquells aspectes peculiars que es relacionen amb la mateixa disciplina. Els criteris d'avaluació serveixen de referència per valorar el grau d'assoliment progressiu de les diferents competències.

4.3. Elements comuns entre l'enfocament educatiu de l'EDD-SI i l'enfocament per competències

En els darrers anys, s'ha avançat per la superació d'una educació centrada en els continguts i, en conseqüència, en la instrucció formativa. I s'ha caminat cap a una concepció d'educació centrada en la creació de

condicions d'aprenentatge per a tota la vida i la formació de persones autònomes i crítiques capaces de donar resposta als reptes d'un món cada vegada més complex, dinàmic i plural. Aquest gir ha suposat una aposta per fomentar una educació integral que té com a referents les propostes de Faure (1970), basada en la idea d'«aprendre a ser», i les de Delors (1996), ampliada als quatre pilars educatius «aprendre a conèixer», «aprendre a fer», «aprendre a ser» i «aprendre a conviure».

En aquesta línia, l'estudi ens ha permès demostrar que tant l'enfocament educatiu basat en competències bàsiques com l'enfocament educatiu de l'EDD-SI s'ubiquen en aquesta concepció d'entendre l'educació com una oportunitat per avançar cap a un model que promogui les condicions necessàries per a l'aprenentatge significatiu, funcional i permanent.

A continuació apuntem alguns punts en comú en relació amb cinc elements d'anàlisi:

- **Finalitats educatives:** tant l'enfocament educatiu de l'EDD-SI com l'enfocament competencial tenen com a finalitat educar les persones perquè siguin autònomes, crítiques, actives i en permanent procés d'aprenentatge per donar resposta a les necessitats de transformació cap a un món més just, equitatiu, solidari i sostenible.
- **Educador:** tant l'EDD-SI com l'educació per competències bàsiques necessitaran d'un perfil d'educador que creï les condicions educatives per ensenyar l'educand a aprendre de manera autònoma perquè progressivament amplii la seva comprensió del món i millori les seves capacitats de transformació de la realitat.

- **Educand:** tant l'enfocament de l'EDD-SI com l'educació basada en competències entenen que l'educand és un subjecte actiu, autònom i compromès amb el seu propi projecte d'aprenentatge permanent i, per tant, agent constructor del saber.
- **Relació educativa:** ambdós enfocaments fomenten un tipus de relació educativa horitzontal, és a dir, com un procés de construcció permanent basat en el diàleg i la interacció amb clara intencionalitat d'elaborar coneixement conjunt.
- **Aprenentatge:** l'enfocament de l'EDD-SI i l'enfocament competencial promouen un aprenentatge profund i relacionat amb l'interès del subjecte que es caracteritza per entendre, comprendre, analitzar i trobar formes d'interacció amb el món.
- **Avaluació:** tant l'EDD-SI com l'educació basada en competències entenen que l'avaluació adquireix una importància significativa com a motor d'aprenentatge en l'alumnat i per al desenvolupament de les seves capacitats d'autoregulació en el propi aprenentatge i d'aprenentatge per a tota la vida.

5. Objectius i mètode

La utilització d'un enfocament metodològic mixt, resultat de la integració entre mètodes de caràcter quantitatiu i qualitatiu, ha resultat el més adequat per a la consecució dels objectius de l'estudi que es recullen a continuació.

5.1. Objectius de l'estudi

Objectiu general:

Explorar la situació de l'educació per al desenvolupament sostenible i la solidaritat internacional als centres educatius i ONG de Catalunya.

Objectius específics:

1. Visibilitzar la presència dels continguts d'aprenentatge de l'EDD-SI al currículum escolar de Catalunya.
2. Identificar les temàtiques i metodologies més emprades en EDD-SI i valorar quines contribueixen a millorar l'impacte d'aquestes actuacions educatives.
3. Identificar les principals oportunitats d'aprenentatge i els reptes en la implementació d'iniciatives d'EDD-SI en els centres educatius.

5.2. Mostra

A la recerca han participat 67 centres de titularitat pública i de titularitat concertada⁴ de Catalunya. Aquesta mostra ha estat definida pel Departament d'Ensenyament, que ha distribuït el qüestionari entre tots aquells que participen de l'acció experimental «Impuls del servei comunitari per a l'alumnat de secundària obligatòria»⁵, promoguda pel mateix Departament. El fet de no

⁴ Els centres privats concertats són centres sostinguts amb fons públics la titularitat dels quals correspon a una persona física o jurídica de caràcter privat (article 116, LOE).

⁵ L'Impuls del servei comunitari per a l'alumnat de secundària és una iniciativa que vol promoure que l'alumnat experimenti i protagonitzi accions de compromís cívic, aprengui en l'exercici actiu de la ciutadania, i posi en joc els seus coneixements i capacitats al servei de la comunitat. Per a més informació d'aquesta iniciativa del Departament d'Ensenyament, podeu consultar l'enllaç següent: <http://www.xtec.cat/web/comunitat/serveicomunitari>

poder accedir als centres educatius de forma aleatòria ha tingut les seves conseqüències sobre l'estructura i contingut del qüestionari i sobre els resultats d'aquest informe.

En referència a la mostra de projectes d'ONG per analitzar, aquesta va ser definida per la FCONGD tenint en compte els criteris següents: 1) la possibilitat d'accés als informes dins del període de temps previst i en funció de les condicions que determinaven les administracions i 2) el criteri temporal; l'estudi feia necessari accedir a projectes ja finalitzats per tal d'avaluar tot el procés.

Finalment, s'han consultat un total de 22 informes finals de projectes desenvolupats per les entitats entre els anys 2009 i 2012 i finançats per les administracions públiques següents: Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament (12 projectes), Ajuntament de Barcelona (4) i Oficina de Promoció de la Pau i Drets Humans de la Generalitat de Catalunya (6). Aquesta mostra també ha presentat les seves limitacions; per exemple, les dificultats per comparar informes de justificació dels projectes que presenten un guió amb apartats i indicadors molt diferents.

5.3. Estratègies de recollida d'informació i fases de l'estudi

Com s'ha esmentat anteriorment, l'estudi parteix d'un enfocament metodològic mixt amb les fases següents:

1. Revisió i recerca bibliogràfica

La revisió s'ha centrat en el marc politicolegislatiu de l'educació a Catalunya i en el marc teòric i metodològic de l'EDD-SI com a aposta educativa.

2. Elaboració d'instruments per a la recollida d'informació

- S'ha elaborat una enquesta *ad hoc* per a professorat que s'ha resolt per mitjà d'un formulari a Internet (Google Form). A l'enquesta es demanaven algunes dades del centre i l'opinió sobre diferents aspectes relacionats amb les propostes educatives d'EDD-SI, amb un èmfasi especial en l'APS com a metodologia innovadora.
- Es va aplicar un instrument per analitzar els projectes de les ONG que recollia diferents categories i unitats d'anàlisi com els objectius, els continguts d'aprenentatge, la metodologia, l'avaluació, els agents implicats, la participació dels beneficiaris o els aspectes d'innovació del projecte.
- S'han dinamitzat diferents sessions presencials amb personal tècnic d'ONG per tal de discutir i aprofundir en alguns dels aspectes que tracta aquest estudi com la definició d'EDD-SI en l'àmbit escolar o la identificació de criteris per detectar pràctiques educatives de referència.

3. Administració d'instruments

- Les enquestes van ser emplenades pel professorat durant el mes de juliol de 2013.
- L'equip investigador va analitzar els projectes durant els mesos de maig i juny de 2013.

- Les sessions amb el personal tècnic de les ONG es van dur a terme de forma presencial i virtual durant el període de juliol a setembre de 2013.

4. Anàlisi i tractament de dades

El mètode de treball respon a un estudi de camp que combina estratègies de recollida de dades quantitatives i qualitatives articulades de forma coherent amb els objectius i finalitats del projecte. En relació amb les dades quantitatives, el tractament i processament de les dades es va fer utilitzant el paquet estadístic que ofereix Google Form, aplicant procediments estadístics descriptius. Pel que fa a les dades qualitatives, s'optà per l'ús de l'Excel, que facilita l'ordenació de les dades per categories i unitats d'anàlisi amb la finalitat de complementar els resultats en l'anàlisi estadística anterior.

5. Accions i calendari

S'ha seguit el pla de treball i calendari següents:

Passos del procés	Dates
1. Elaboració del disseny i estructura de l'estudi	Maig – juny
2. Revisió i recerca bibliogràfica	Maig – juliol
3. Elaboració d'instruments per a la recollida d'informació	Juny
4. Administració d'instruments (qüestionaris i entrevistes)	Juliol
5. Anàlisi i tractament de les dades	Juliol – setembre
6. Elaboració de conclusions	Setembre – octubre
7. Redacció de l'informe	Octubre
8. Difusió	Novembre

6. Resultats de l'estudi

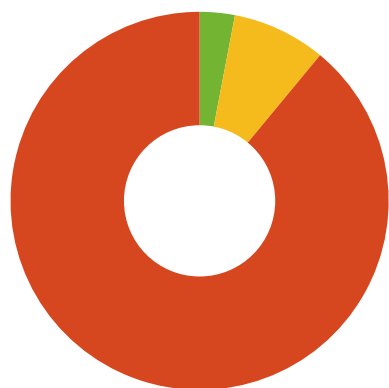
Tot seguit, es presenten els resultats més significatius sobre la situació de l'EDD-SI als centres educatius de Catalunya, parant esment a la concepció que en tenen els diferents agents educatius implicats o les temàtiques i les metodologies que més s'hi treballen. Finalment, també s'especifiquen les oportunitats i dificultats per a la seva implementació en l'àmbit escolar.

6.1. Concepte d'EDD-SI

La major part del professorat, el 89%, entén l'EDD-SI com el «conjunt d'accions educatives encaminades a promoure una consciència crítica; a generar processos de canvis personals, relacionals i col·lectius; i a reafirmar el vincle entre

desenvolupament, justícia i equitat» (visió transformadora). Un 8% l'entén com el «conjunt d'accions educatives que incideixen en les causes del subdesenvolupament, la pobresa i la interdependència global i que pretenen conscienciar sobre els problemes del món» (visió crítica). Finalment, tan sols el 3% entén l'EDD-SI com un «conjunt d'accions educatives sobre la situació de les poblacions del Sud amb l'objectiu de recaptar fons per realitzar projectes de cooperació» (visió assistencial).

Gràfic 1. El concepte d'EDD-SI als centres educatius

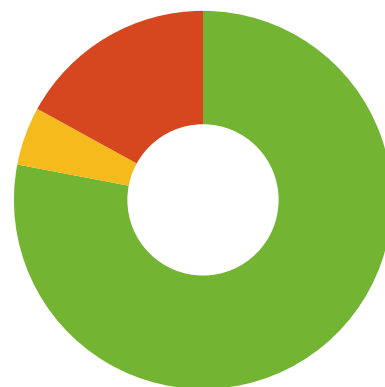
	Visió assistencialista	3%
	Visió crítica	8%
	Visió transformadora	89%

Font: Elaboració pròpia.

Pel que fa a les ONG, dels 22 projectes analitzats s'extreu que la majoria de les seves iniciatives tenen una orientació i un propòsit força clar. D'una banda, les ONG se centren principalment a desenvolupar propostes que ajudin l'alumnat a millorar les

seves habilitats i capacitats per a «l'anàlisi crítica de la realitat». D'altra banda, les propostes també se centren en altres aspectes com «l'autoconeixement personal», el foment de la «indagació i la construcció conjunta del coneixement», la «col·laboració i interdependència positiva» o la millora de la «participació» a les organitzacions educatives. Resulta també interessant el fet que les propostes orientades a la «transformació social i el desenvolupament comunitari» es concreten principalment en propostes d'aprenentatge servei.

Gràfic 2. Les finalitats de l'EDD-SI identificades per les ONG

	Anàlisi crítica de la realitat	78%
	Autoconeixement i desenvolupament personal	5%
	Indagació i construcció conjunta del coneixement	17%
	Participació i diàleg	0%
	Col·laboració i interdependència positiva	0%
	Transformació social i desenvolupament comunitari	0%

Font: Elaboració pròpia.

Aquests resultats mostren, per tant, que centres i ONG coincideixen al concebre l'EDD-SI des de la seva vessant més global, compromesa, responsable i transformadora.

6.2. Temàtiques i ubicació curricular

Com s'observa al gràfic 3, les temàtiques més treballades pels centres educatius són: Drets humans, ciutadania i governança

amb el 21%, Medi ambient, territori i naturalesa amb el 18% i Interculturalitat i Gènere amb el 16%. Els centres seleccionen les temàtiques d'EDD-SI en funció de les possibilitats per treballar-les dins el marc curricular. En aquest sentit, s'identifica la tendència a vincular propostes en el marc d'assignatures concretes com Educació per al desenvolupament personal i la ciutadania, Educació eticocívica, Ciències socials, geografia i història o Ciències de la naturalesa, que permeten l'encaix directe d'aquest tipus de temàtiques.

Gràfic 3. Les temàtiques d'EDD-SI als centres educatius

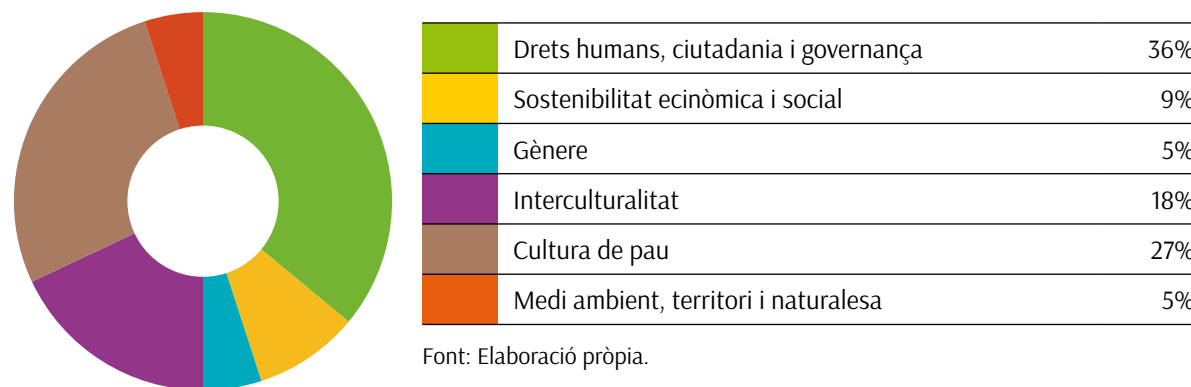

Drets humans, ciutadania i governança	21%
Sostenibilitat econòmica i social	15%
Medi ambient, territori i naturalesa	18%
Cultura de pau	14%
Interculturalitat	16%
Gènere	16%

Font: Elaboració pròpia.

Per la seva banda, les propostes de les ONG adreçades als centres educatius se centren, en primer lloc, en la temàtica de Drets humans, ciutadania i governança. En segon lloc, es troben els projectes vinculats a la Cultura de pau, seguits dels projectes lligats a Interculturalitat o Sostenibilitat econòmica i social, mentre que les propostes que treballen Perspectiva de gènere o Medi ambient, territori i naturalesa són més minoritàries.

Gràfic 4. Les temàtiques d'EDD-SI treballades per les ONG

Taula 3: Les prioritats en les temàtiques d'EDD-SI (centres i ONG)

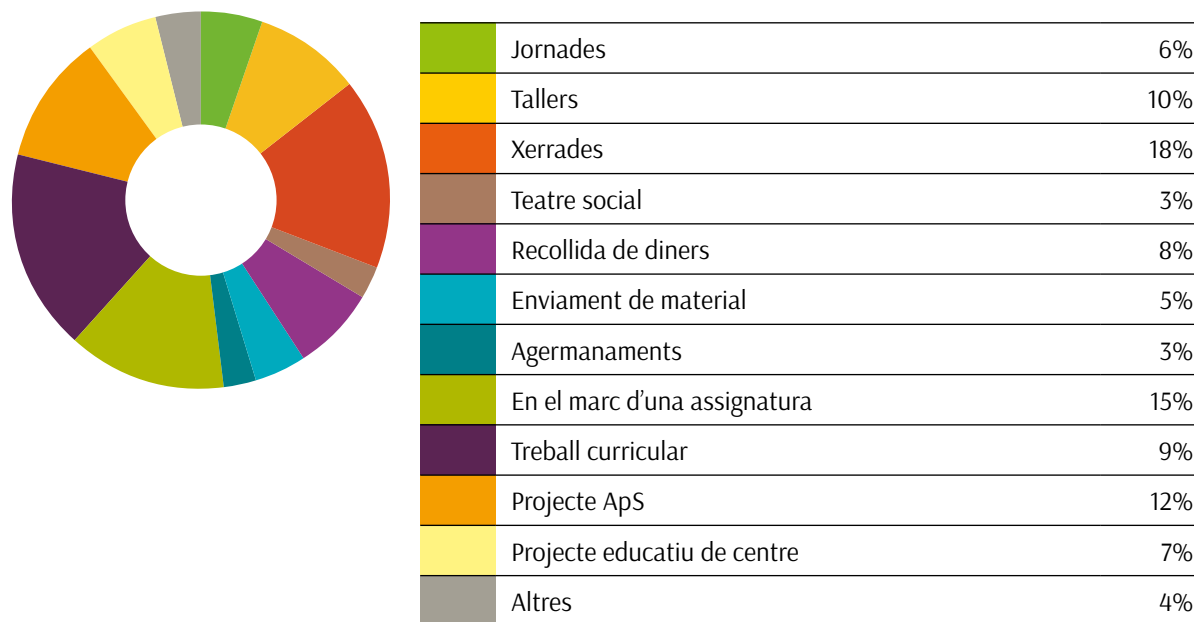
Prioritat	Centres educatius	ONG
Primer ordre	Drets humans, ciutadania i governança	Drets humans, ciutadania i governança
Segon ordre	Medi ambient, territori i naturalesa	Cultura de pau
Tercer ordre	Interculturalitat	Interculturalitat
Quart ordre	Gènere	Sostenibilitat econòmica i social
Cinquè ordre	Sostenibilitat econòmica i social	Gènere
Sisè ordre	Cultura de pau	Medi ambient, territori i naturalesa

Font: Elaboració pròpia.

6.3. Enfocament metodològic

Dels resultats es desprèn que el gruix de les iniciatives d'EDD-SI realitzades a les escoles es plantegen de forma puntual. Els formats més escollits són les xerrades, tallers o jornades (gràfic 5) que, entesos en el sentit més estricte, quedarien situats en l'àmbit de la sensibilització. Tanmateix, és interessant destacar la voluntat dels centres educatius i de les ONG de tirar endavant propostes d'EDD-SI de forma més continuada i a través de plantejaments més globals i integradors que preveuen la introducció d'aquestes temàtiques en el marc d'assignatures concretes, la incorporació dels continguts d'aprenentatge de l'EDD-SI en el mateix treball curricular o la inclusió d'aquesta perspectiva en els plans educatius de centre a partir, per exemple, de propostes com l'APS.

Gràfic 5. L'enfocament metodològic i didàctic de l'EDD-SI en l'àmbit escolar

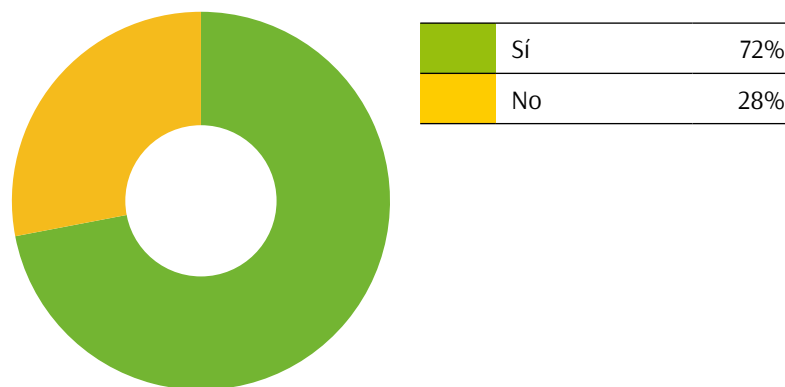

Font: Elaboració pròpia.

6.4. Aprenentatge servei

Dels 67 centres que han respost el qüestionari, el 72% afirmen haver realitzat propostes educatives d'APS en el darrer curs, mentre que el 28% restant respon no haver-ne fet.

Gràfic 6: L'aprenentatge servei com a proposta metodològica

Font: Elaboració pròpia.

En referència a l'àmbit en què s'han realitzat els projectes d'APS, el 17% de les respostes obtingudes afirma que ha dut a terme projectes vinculats a l'àmbit de Cooperació i solidaritat, un altre 17% respon a Intercanvi generacional i un 13% a Acompanyament i suport a l'escolarització. També destaquen, amb el 12%, els projectes de Suport a les necessitats bàsiques i de Medi ambient (11%).

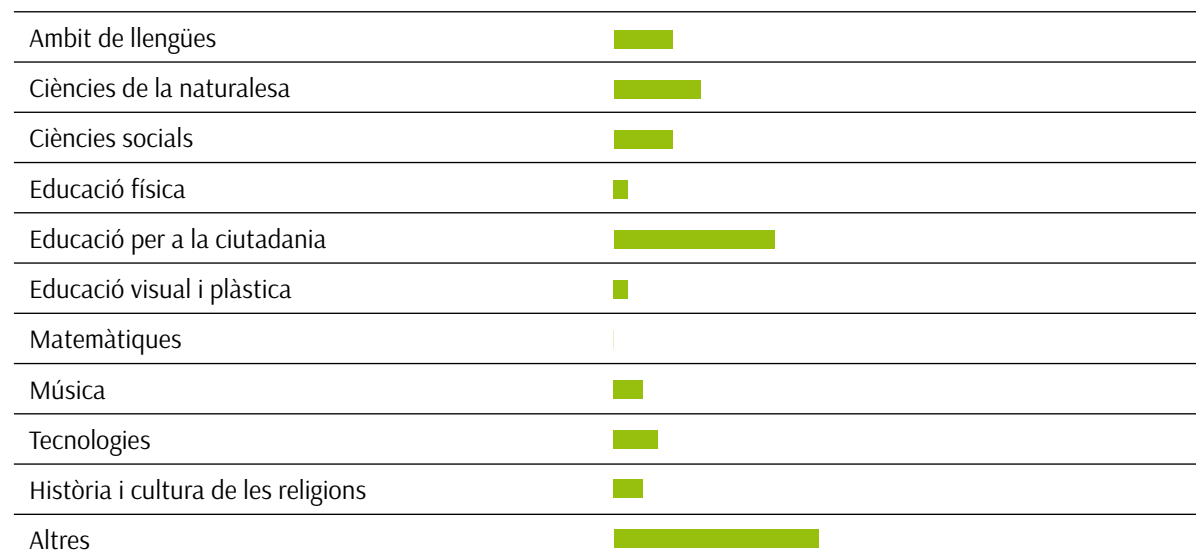
Gràfic 7: Els àmbits de treball on s'ha aplicat l'aprenentatge servei

Cooperació i solidaritat internacional	17%
Intercanvi generacional	17%
Acompanyament i suport a l'escolarització	13%
Suport necessitats bàsiques	12%
Medi ambient	11%
Participació ciutadana	9%
Educació en el lleure	7%
Patrimoni cultural	5%
Preservació del medi urbà	3%
Altres	6%

Finalment, el 23% dels centres enquestats afirmen haver realitzar una proposta d'APS en el marc de la matèria d'Educació per al desenvolupament personal i la ciutadania, mentre que el 13% contesta que l'ha desenvolupat en el marc de l'assignatura de Ciències de la naturalesa; la resta de la mostra es dilueix entre el 8% a l'àmbit de llengües, el 8% a Ciències socials, geografia i història, i el 6% a Tecnologies. Destaquen l'absència de propostes en l'àmbit de Matemàtiques i el resultat d'altres, amb un total del 19% de la mostra.

Gràfic 8: Les matèries escollides per treballar amb aprenentatge servei

Font: Elaboració pròpia.

6.5. Oportunitats d'aprenentatge de l'EDD-SI en l'àmbit escolar

Tant els centres educatius com les ONG consideren que l'EDD-SI és una excel·lent oportunitat per contribuir a formar persones més autònomes, crítiques i actives en la transformació del món cap a un sistema més just, equitatiu, solidari i sostenible. Per altra banda, centres i ONG també destaquen que les propostes i iniciatives d'EDD-SI fomenten la relació entre els diferents agents educatius i amplien els espais d'interacció educativa dins i fora dels centres educatius.

ONG i centres educatius destaquen les oportunitats següents:

Coneixement de l'entorn local i global

Es destaca la possibilitat que l'EDD-SI dona per conèixer el món físic i promoure la implicació amb l'entorn natural i social més proper, així com l'oportunitat d'aprofundir en el coneixement sobre realitats pertanyents a països i cultures diferents i molt més llunyanes de l'alumnat.

Presa de consciència dels problemes de la realitat social (local i global)

La presa de consciència per part de l'alumnat de la seva realitat, coneixent les problemàtiques i necessitats de l'entorn i comprenent les causes i conseqüències de les situacions d'injustícia social, econòmica i política tant locals com mundials, esdevé una oportunitat de treball d'EDD-SI àmpliament identificada pels centres.

Promoció de l'acció per a la transformació social

El professorat també vincula directament el treball d'EDD-SI amb l'educació per a l'acció cap a una nova forma de societat. Conèixer i comprendre el món obre portes a la intervenció de l'alumnat, «posant un gra de sorra» de forma individual i col·lectiva en la construcció d'un món més just, igualitari i humà.

Adquisició de valors i compromís solidari

L'EDD-SI es defineix com un paraigua de treball per a l'educació en valors. El professorat destaca valors com la solidaritat, l'amistat, la cooperació, la igualtat, el respecte, l'esperit crític, la justícia social, el consum responsable, la sensibilització social o el fet de compartir o ajudar.

Compromís i intervenció política

L'EDD-SI ofereix l'oportunitat de desenvolupar el concepte de participació ciutadana des de la responsabilitat i el compromís.

Capacitat d'anàlisi crítica

L'EDD-SI s'identifica també com una oportunitat per a la formació de persones crítiques, potenciant la seva implicació en favor de la justícia social.

Enfortiment de recursos personals

Els centres valoren les propostes d'EDD-SI perquè permeten millorar la motivació de l'alumnat, afavorir-ne l'autoestima i valorar el seu esforç perquè els dota de recursos personals i promou l'aprenentatge actiu i la transferència d'aprenentatges.

Per a les ONG, la motivació i implicació de l'alumnat és un element clau a l'hora d'avaluar l'èxit d'una proposta d'EDD-SI, i es valora

especialment en els casos on ha permès la continuïtat de la proposta al centre. Les ONG, a més, relacionen aquesta motivació amb la utilització, per exemple, de dinàmiques socioafectives que permeten a l'alumnat vivenciar i empatitzar sobre aspectes d'injustícia social i econòmica que sovint els queden massa llunyans.

Foment del treball cooperatiu

L'EDD-SI, com a forma de promoció del treball col·laboratiu, implica també la possibilitat de potenciar la bona organització del treball o la gestió de la informació així com la capacitat d'interacció i posada en comú a través de valors com l'autocrítica, l'assertivitat i la promoció i reflexió cap a noves formes de valoració i proposta.

Diàleg i interacció Nord-Sud

Les ONG veuen en les propostes d'EDD-SI l'oportunitat de crear espais de diàleg i d'intercanvi Nord-Sud que, amb la participació d'agents de cooperació internacional, de testimonis del Sud o de persones immigrants, permeten una experiència d'intercanvi directe i personal.

6.6. Dificultats per la incorporació de l'EDD-SI en l'àmbit escolar

Les dificultats que els centres educatius i ONG expressen a l'hora de dur a terme propostes i projectes d'EDD-SI en el marc escolar fan referència, en primer lloc, als aspectes organitzatius vinculats a la coordinació i dedicació horària; en segon lloc, a la manca de recursos econòmics i suport de l'administració per facilitar l'execució de projectes; i, en tercer lloc, a la manca d'implicació de l'equip directiu, del professorat i de l'alumnat.

Tot seguit es destaquen de forma resumida algunes de les dificultats expressades per ONG i professorat:

Comunitat educativa

- Resistències per part del professorat. Sovint, els docents que impulsen aquestes iniciatives ho fan com a projecte personal dins del centre.
- Manca de formació i coneixement en EDD-SI per part del professorat.
- Càrrega de feina.
- La distància emocional i geogràfica de les propostes d'EDD-SI no facilita la implicació de l'alumnat. El context econòmic i social actual fa que part de l'alumnat visqui en situació de vulnerabilitat econòmica i això augmenta la resistència a propostes que demanen mirades enfora i propostes de solidaritat amb realitats que es perceben allunyades de la seva.
- Les propostes d'EDD-SI no estan adaptades a l'alumnat amb necessitats educatives especials.

Organització dels centres

- La manca de temps i la rigidesa del marc horari i curricular establert es considera l'obstacle principal per dur a terme iniciatives de continuïtat d'EDD-SI. Les ONG, per exemple, destaquen la dificultat de treballar amb els cursos de batxillerat per la gran quantitat de càrrega lectiva que tenen.
- El desajust entre el calendari escolar i la dinàmica de projectes de les ONG és també una dificultat.
- Manca de mitjans i recursos dels centres en un context creixent de retallades.
- Manca «de complicitat» de l'administració per resoldre problemes de gestió vinculats als permisos o protocols

administratius que dificulten l'execució d'accions i activitats i que les fan complicades i costoses, com per exemple, les sortides fora del centre.

- Les ONG també fan referència a les dificultats per accedir als centres i donar a conèixer les seves propostes educatives.

Recursos de les ONG

Els centres també identifiquen actualment problemes vinculats a la manca de recursos de les entitats, que afecten directament a la planificació i a l'execució de les propostes. Per la seva banda, les entitats destaquen el retard en el pagament de les subvencions o la manca de recursos per desenvolupar propostes més sòlides i de continuïtat.

7. Conclusions de l'estudi

A continuació, es destaquen algunes de les conclusions derivades de l'estudi.

- Els centres educatius i les entitats coincideixen en definir l'EDD-SI des de la seva vessant més transformadora. La coincidència entre les oportunitats d'aprenentatge identificades pels centres i els principis de l'EDD-SI establerts per les entitats mostra una convergència de finalitats educatives en els dos sectors que suposa un bon camp per potenciar i introduir l'EDD-SI als centres educatius. S'emfatitza en tots dos casos el treball com a procés, el coneixement de l'entorn, la promoció de la consciència crítica i l'autonomia orientada a l'acció i el compromís social.
- La distància entre la concepció d'EDD-SI que tenen centres i ONG i el tipus d'accions d'EDD-SI realitzades en l'àmbit escolar és encara molt gran. Malgrat que les iniciatives d'EDD-SI plantejades a mitjà o llarg termini són les més valorades tant pel seu impacte en la comunitat educativa com pel grau d'assoliment de resultats, s'identifiquen encara un alt nombre d'accions puntuals com les xerrades, els tallers o les jornades.
- La voluntat expressada pel professorat mostra que la tendència és orientar les iniciatives i accions cap a propostes més globals, a través del plantejament d'iniciatives amb més continuïtat i el desenvolupament de projectes de centre de caire integral. Però aquesta voluntat s'enfronta amb la manca de formació en EDD-SI del professorat i amb la manca d'implicació tant dels equips directius com del mateix professorat.
- El currículum basat en competències bàsiques és una excel·lent oportunitat pel treball d'EDD-SI. El seu plantejament (objectius, continguts d'aprenentatge i criteris d'avaluació), dóna prioritat a una concepció d'educació que, des d'una visió global, compromesa, responsable i transformadora, va més enllà del procés instructiu i incentiva la formació integral de l'alumnat.
- L'adequació curricular es presenta com el criteri més decisiu a l'hora de plantejar el treball d'EDD-SI als centres. De l'estudi es desprèn que el professorat incorpora més fàcilment l'EDD-SI en àrees o matèries com: Àmbit de llengües; Coneixement del medi natural, social i cultural; Ciències socials, geografia i història; Educació per al desenvolupament personal i la

ciudadania, i Educació eticopolítica. Tot i això, l'anàlisi del currículum de primària i secundària mostra que gran part dels continguts de l'EDD-SI formen part del currículum oficial i que també es podrien treballar, per tant, en matèries com les Matemàtiques, l'Educació visual i plàstica, l'Educació física, les Tecnologies, la Cultura clàssica o la Història i cultura de les religions, àrees i matèries on el professorat presenta més resistències i/o dificultats per treballar l'EDD-SI.

- La participació i la implicació de l'equip directiu, l'alumnat i les famílies es considera un element clau per a l'èxit de les propostes d'EDD-SI en l'àmbit escolar. Per exemple, les propostes que busquen la implicació de l'alumnat o les famílies en totes les fases del projecte permeten l'extensió del treball a casa. En la mateixa línia, les formes de treball que impliquen la coordinació amb el consell escolar o la creació de comissions especialitzades o grups motors als centres educatius, són fórmules ben valorades per incrementar la implicació de tota la comunitat educativa i per fomentar el treball d'EDD-SI en el centres.
- L'APS es presenta com una metodologia adequada per treballar l'EDD-SI als centres educatius perquè permet l'obertura del centre a l'entorn i les necessitats socials. El seu plantejament actiu, així com les finalitats de canvi social que persegueix, permeten el desenvolupament de totes aquelles capacitats necessàries per una ciutadania activa i compromesa en la transformació cap a un món més just, equitatiu i solidari.
- En la relació entre escola i entitats socials, es detecta la necessitat d'establir un escenari de responsabilitat compartida en la ideació, planificació i execució de propostes d'EDD-SI

per tal de treballar de manera més profunda i continuada. La dificultat en la sincronització d'agendes entre centres educatius i entitats socials és l'aspecte que dificulta més la col·laboració entre els dos agents educatius a l'hora de desenvolupar propostes d'EDD-SI.

8. Propostes de millora

Finalment, es presenten diferents propostes de millora i línies de treball que contribuirien a una millor incorporació de l'EDD-SI en l'àmbit educatiu.

1. Es recomana el disseny de formacions conjuntes per a professorat i personal tècnic d'entitat social sobre els eixos temàtics vinculats a l'EDD-SI així com sobre les metodologies més adequades per treballar aquests continguts de manera significativa i contextualitzada per a l'alumnat. En el cas de la formació adreçada al professorat, es proposa que sigui de forma adaptada i especialitzada a les seves necessitats a través, per exemple, de formats semipresencials o virtuals.
2. Amb l'objectiu d'avançar en la implementació conjunta (centres i ONG) d'iniciatives d'EDD-SI, és recomana la millora dels processos de gestió de projectes i del treball en xarxa amb altres agents educatius. En aquesta línia, la creació de grups de treball mixtos amb participació de docents i ONG podria ser una solució per superar els problemes de sincronització d'agendes entre centres i entitats, un dels aspectes que dificulta més la col·laboració entre ambdós agents educatius a l'hora de desenvolupar aquest tipus de propostes.

3. Es recomana la recerca i reflexió pel desenvolupament d'iniciatives d'EDD-SI vinculades a assignatures com les Matemàtiques, l'Educació visual i plàstica, l'Educació física, les Tecnologies, la Cultura clàssica o la Història i cultura de les religions que també contenen, al currículum, el tractament d'aspectes relacionats amb els diferents eixos temàtics de l'EDD-SI.
4. Es proposa el plantejament de les iniciatives d'EDD-SI a partir de metodologies participatives i socioafectives, basades en la perspectiva creativa que permeti treballar l'empatia i apropar emocionalment l'alumnat a aquestes temàtiques. L'aproximació de les propostes a la realitat de l'alumnat també ha de ser des del punt de vista geogràfic i de continguts d'aprenentatge, per exemple, és necessari potenciar les accions educatives que plantegen el treball des de l'acció local amb mirada global, a partir de metodologies com l'APS o altres propostes que suposin un treball orientat a la comunitat. També en aquesta línia, seria recomanable una adaptació de les propostes als diferents graus de desenvolupament cognitiu, afectiu i actitudinal de l'alumnat.
5. Se suggereix l'impuls d'espais de reflexió, intercanvi i generació de propostes d'APS en clau d'EDD-SI, ja que aquesta metodologia ofereix l'oportunitat d'aproximar-se a la complexitat del món actual de manera crítica i, a més, exigeix acció directa i implicació vers les necessitats socials de l'entorn que els envolta. En suma, l'APS permet el desenvolupament de totes aquelles capacitats necessàries per una ciutadania activa i compromesa en la construcció d'un món més just, equitatiu i solidari.
6. El plantejament de propostes d'EDD-SI a mitjà o llarg termini es recomanable per optimitzar el seu impacte en la comunitat educativa i l'entorn més immediat, així com per millorar el grau d'assoliment de resultats. En aquesta línia, cal avançar en un treball més integrat que afecti tot el centre amb un enfocament transversal, tenint en compte, a més, la dificultat que això planteja en el funcionament dels claustres docents. També sembla necessari impulsar el retorn i la difusió dels resultats obtinguts en el procés de desenvolupament de la iniciativa, tant als participants, com a la comunitat educativa i l'entorn proper.
7. És recomanable la promoció d'activitats d'aproximació als protagonistes del Sud a través, per exemple, del coneixement de persones que visquin en la mateixa comunitat o facilitant intercanvis, al més directes possible, entre alumnat, docents i altres agents educatius de diferents contextos.
8. Malgrat que l'estudi no ha aprofundit en matèria d'avaluació, es considera necessari avançar cap a propostes de millora dels processos d'avaluació i seguiment dels projectes i iniciatives d'EDD-SI. La investigació-acció, la construcció de criteris i indicadors en la fase d'ideació del projecte o la recollida d'evidències a través de diaris d'observació, entrevistes o productes finals recollits pels alumnes són, per exemple, instruments que permeten observar l'impacte a curt, mitjà i llarg termini de les iniciatives d'EDD-SI i avaluar el coneixement construït.

9. Bibliografia

Marc polític:

- Parlament de Catalunya. Pacte Nacional per a l'Educació. 2006
- Parlament de Catalunya. Llei d'Educació. 2009
- Parlament de Catalunya. Llei de cooperació al desenvolupament. 26/2001
- DGCAH. Pla director de cooperació al desenvolupament 2007-10
- DGCAH. Pla director de cooperació al desenvolupament 2011-14
- Parlament de Catalunya, Llei de foment de la pau. 07/2013
- Nacions Unides. Declaració del Mil·lenni. 2000
- Nacions Unides. Resolució de l'Assemblea General sobre la Dècada de NNUU d'educació per al desenvolupament sostenible. 2005-14
- Unió Europea. Consenso europeo sobre el desarrollo. 2005

- Unió Europea. Resolució del Consell sobre educació per al desenvolupament i sensibilització de l'opinió pública europea a favor de la cooperació al desenvolupament. 2001
- Unió Europea. Maastricht Global Education Declaration. 2002
- Unió Europea. Resolució del Parlament Europeu sobre comerç just i desenvolupament. 2005
- Unió Europea. European Conference on Development Education, Brussels Recommendations. 2005
- Unió Europea. European Conference on Development Education, Helsinki Recommendations. 2006

Marc pedagògic:

- Arnau, L. i Zabala, A. (2009). *Como aprender y enseñar competencias*. Barcelona: Graó
- Coll, C. (2007). *Las competencias en la educación escolar: algo más que una moda y mucho menos que un remedio*. Aula de Innovación Educativa, 161, 34-39
- Comissió Europea (2004): *Competencias clave para un aprendizaje a lo largo de la vida. Un marco de referencia europeo*. Brussel·les. Direcció General d'Educació i Cultura (Grup de Treball B «Competencias Clave»).

- Comissió Europea (2007). *Key competences for lifelong learning. European Reference Framework*. Luxemburg: Oficina de Publicacions Oficials de la Unió Europea.
- Egea, A.; Barbeito, C; Matamoros, M.; Massip, C. (2012). *Competencias y EpD. La educación para el desarrollo en el currículum escolar desde la perspectiva de las competencias básicas*. Barcelona: Edualter.
- Egea, A; Barbeito, C; Matamoros, M.; Massip, C. (2013). *Competencias y EpD: una propuesta para la integración de la educación para el desarrollo en el ámbito escolar*. Barcelona: Edualter (pendent de publicació)
- Escamilla, A. (2008). *Las competencias básicas. Claves y propuestas para su desarrollo en los centros*. Barcelona: Graó.
- Eurydice (2002). *Las competencias clave. Un concepto en expansión dentro de la educación general obligatoria*. Madrid: Unidad Europea de Eurydice.
- Generalitat de Catalunya. Currículum d'educació primària. 2009
- Generalitat de Catalunya. Currículum d'educació secundària. 2009
- Gimeno Sacristán, J. (compl.) (2008). *Educación por competencias ¿Qué hay de nuevo?* Madrid: Morata.
- Martín, X. i Puig, J.M. (2007). *Las set competències bàsiques per educar en valors*. Barcelona: Graó.
- OCDE (2006). *DeSeCo. Definition and Selection of Competencies: Theoretical and Conceptual Foundations*.
- Zabala, A. i Arnau Belmonte, L. (2007). *11 ideas clave: cómo aprender y enseñar competencias*. Barcelona: Graó.

Altres documents de referència:

- Unió Europea, «Consens europeu sobre el desenvolupament: la contribució de l'educació i de la sensibilització en matèria de desenvolupament». 2007
- DG POLDE. Estrategia de Educación para el Desarrollo de la Cooperación Española. 2007
- FCONGD, L'educació per al desenvolupament: una estratègia imprescindible. 2007
- Celorio, G.; Celorio, J. Estrategia de educación para el desarrollo en el sector formal. Informe para la ACCD, plan director 2007-10. 2006
- ACCD. Estudi d'opinió sobre desenvolupament, cooperació i educació per al desenvolupament a Catalunya. 2009

- Font, A. Estudi sobre l'execució parcial del Pla Director de Cooperació al Desenvolupament 2007-2010. 2009
- Baobab/Edualter. Caracterització i anàlisi de l'Educació per al Desenvolupament a Catalunya. 2010
- Xarxa d'escoles compromeses amb el món: La comunicació entre escoles i ONG. 2009
- Xarxa d'escoles compromeses amb el món: Document marc per definir criteris de bones pràctiques de la Xarxa d'Escoles compromeses amb el món. 2008
- Polo, F. Hacia un currículum para una ciudadanía global. Octaedro-Intermón Oxfam, Informes, núm. 30, 2004
- Generalitat de Catalunya, Departament d'educació. Memòria final. 2004
- Argibay, M. i altres (Comp.), Actas I Congreso de Educación para el Desarrollo. Hegoa. 1991
- Argibay, M. i altres (Comp.) Actas II Congreso de Educación para el Desarrollo. De la transversalidad a la educación global. Hegoa. 1996
- Celorio, G. i altres (Comp.) 2007. Actas III Congreso de Educación para el Desarrollo, la educación transformadora ante los desafíos de la globalización. Hegoa. 2007

- Mesa, M. La educación para el desarrollo: entre la caridad y la ciudadanía global, article de Papeles de cuestiones internacionales, núm. 70, CIP-FUHEM.

Internacional

- Hegoa. Educación para la ciudadanía global, debates y desafíos. 2009
- Concord. Towards a Development Education Strategy in the European Union. Presentation Març 2006
- UNESCO. La educación encierra un tesoro. Informe Delors. 1996
- North-South Centre. Informes sobre educació global (Finlàndia, Àustria, Països Baixos, Noruega, Polònia, República Txeca).
- Estratègies d'educació per al desenvolupament en altres països (Irlanda, Finlàndia, Regne Unit, Portugal), Govern de Navarra.